

Statenmededeling

Onderwerp

Stuurgroep LIB: Evaluatie met aanbevelingen over vervolg binnen de transitieopgave UBA2020

Datum

16 december 2014

Documentnummer

GS: 3714569

PS: 3727826

Aan Provinciale Staten van Noord-Brabant,

Kennismemen van

De evaluatie Stuurgroep Landbouw Innovatie Noord Brabant (LIB) met aanbevelingen voor vervolg binnen de transitieopgave UBA2020.

Aanleiding

Wij hebben u 12-12-2014 geïnformeerd over de voortgang UBA 2013-2014. Voorliggende LIB-evaluatie kan bijdragen aan de gezamenlijke gedachtevorming over het vervolg.

Wat is het LIB?

- LIB is een samenwerkingsverband met de ZLTO dat is vastgelegd in een convenant met een meerjarenprogramma. Doel van het LIB is (verkort) de ontwikkeling van een duurzame en in de maatschappij verankerde land- en tuinbouw bevorderen.
- Dit doet zij door (a) ondersteuning van innovatieve projecten met gezamenlijke LIB-fondsen (waarin de provincie voor 2/3 en de ZLTO 1/3 participeert, gezamenlijk 500.000,- euro /jaar); (b) themabijeenkomsten en (c) bestuurlijk platform voor verbinding praktijk en beleid (allen 4x per jaar). Vanaf medio 2014 heeft het LIB (als LIB-plus) extra makel- en schakeltaken gekregen binnen het kader van UBA/Innovatieprogramma Agrofood2020.

Datum

16 december 2014

Documentnummer

GS: 3714569

PS: 3727826

- In de Stuurgroep hebben zitting drie bestuurders van de provincie (Y. de Boer, B. Pauli, J. van den Hout) en idem ZLTO (H. Huijbers, voorzitter, H. van Ham, P. Brouwers). De Stuurgroep LIB wordt ondersteund door het bureau LIB (1 programmaleider en 1 project-medewerker speciaal voor het onderwerp vermaatschappelijking: totaal 1,2 fte) en betrokken ambtenaren bij de provincie, de ZLTO en het ministerie van EZ.

Waarom een evaluatie?

- Conform het LIB-convenant 2012 - 2015 hebben de provincie en de ZLTO op 25 juni 2014 gezamenlijk opdracht gegeven voor een evaluatie over de LIB-periode 2011 - 2014.
- Doel van de evaluatie was dat de provincie Noord-Brabant en de ZLTO een oordeel kunnen vormen over de bereikte resultaten van de LIB-werkzaamheden. Verder diende de evaluatie inzichten op te leveren voor discussies en oordeelsvorming over de toekomstige rol van LIB binnen de transitieopgave "Uitvoeringsagenda Brabantse Agrofood 2020".
- De evaluatie bestaat uit een intern en extern deel. Het interne deel is een deskstudie met feitenrelaas uitgevoerd door LIB i.s.m. provincie en ZLTO. De externe evaluatie is uitgevoerd door prof. John Grin en prof. Johan Schot¹ en gebaseerd op de interne evaluatie, verslagen van en over het LIB en een groot aantal interviews met betrokkenen op locatie, zoals deelnemers van LIB-projecten en LIB-themabijeenkomsten, bestuurders en medewerkers van de ZLTO, ministerie van EZ en provincie. De laatste categorie vooral in relatie tot de UBA. De evaluatie is conform opdracht uitgevoerd van juni tot en met november 2014 en gerapporteerd (zie bijlage 1, met de interne evaluatie als appendix). De evaluatie biedt tevens een terugblik vanaf het eerste LIB-convenant in 1995.
- Volgens de opdrachtnemers is de evaluatie een vorm van trans-disciplinair onderzoek geworden: een versmelting van wetenschappelijke inzichten over transitieprocessen en van inzichten die ontstaan door te werken aan verandering in de praktijk (voornemen is om de nieuwe kennis hierover in een wetenschappelijk tijdschrift te publiceren).
- De LIB-evaluatie is ook in de vorm van een 16 minuten durende [film](#) zichtbaar waar de heren Grin en Schot een beeld over het LIB geven, samen met een aantal van de bij LIB betrokken ondernemers (<https://www.youtube.com/watch?v=DR9lfwiEFlo&feature=youtu.be>).

¹ Prof J. Grin is verbonden aan de Universiteit van Amsterdam en Prof Johan Schot is directeur van Science Policy Research Unit (SPRU) Universiteit Sussex. Zij vormden samen met Prof. Jan Rotmans de directie van het Kennisnetwerk Systeeminnovaties en transitie (KSI). ("In een studie uit 2012 'Research Policy' stond SPRU 2e achter Harvard University als het gaat om onderzoeksimpact in innovatie studies").

Datum

16 december 2014

Documentnummer

GS: 3714569

PS: 3727826

Bevoegdheid

Provinciale Staten zijn bevoegd tot het stellen van de kaders, zoals vastgelegd in de Agenda van Brabant, het Bestuursakkoord en het Economisch Programma Brabant. Wij geven met deze evaluatie hieraan uitvoering.

Kernboodschap

1. De taakdoelstellingen van het LIB zijn ruimschoots gerealiseerd

De gezamenlijk door Provincie Noord-Brabant en ZLTO geformuleerde taakdoelstellingen (binnen de thema's vermaatschappelijking, verduurzaming en die van het UBA) in de periode 2011-2014 zijn ruimschoots gerealiseerd:

- a. Totaal 119 ondersteunde innovatieve projecten (doel minimaal 20 per jaar). De projecten zijn ondersteund door een actief en anticiperend meedenken vanuit een ondernemers-perspectief en met een beperkte maar slimme inzet van financiële middelen waardoor de ondernemer probleem-eigenaar blijft. Dit heeft ruimte geboden voor een oefen-arena waar initiatieven konden ontluiken en gedijen. Het heeft de afgelopen 20 jaar geleid tot cumulatieve trajecten waarbij projecten (en innovaties) op elkaar voortbouwen. In de periode 2011- september 2014 is met een LIB-investering van 1,7 miljoen uitvoering gegeven aan projecten met een gezamenlijk budget van circa 15,5 miljoen euro met een betrokkenheid van ruim 1000 bedrijven. Enkele voorbeeldprojecten staan in kader 1 en de overige in appendix 2 van de bijlage.
- b. Totaal 14 themabijeenkomsten tot september 2014 (gepland 4 per jaar). Het betreft thema-bijeenkomsten op (agrarische) bedrijven onder het motto 'beleid ontmoet praktijk' met als doel gezamenlijke inspiratie en meningsvorming met partijen die ertoe doen. Dit gebeurt rond strategische thema's met nadruk op sector-overstijgende verbindingen (cross-overs). Daarmee leren de deelnemers - over hun grenzen heen kijkend - van elkaar, wat bijdraagt aan versnelling van het innovatieproces. De LIB-Stuurgroep weet goed trends te signaleren, te articuleren en om te zetten in een agenda voor deze bijeenkomsten (zie kader 2 en appendix 2 van de bijlage) die, blijkens de interviews, worden gewaardeerd door de deelnemers.
- c. De bestuurlijke platform- en netwerkfunctie voor de provincie, ZLTO en ministerie van EZ is gekoppeld aan de themabijeenkomsten en LIB-projecten waarbij - relatief informeel - ondernemers, bestuurders, politici, beleidsmakers en vertegenwoordigers van belangenorganisaties en kennisinstellingen elkaar ontmoeten rond een specifiek thema. Dit is de afgelopen drie jaar uitgebreid met bezoeken van de LIB-stuurgroep aan Vlaanderen (2012), Nordrhein Westfalen (2013) en Emilia Romagna (2014) die leidden tot grens-overschrijdende samenwerking.

Datum

16 december 2014

Documentnummer

GS: 3714569

PS: 3727826

2. Het LIB is een kosteneffectief instrument met toegevoegde waarde

- LIB doet uitstekend werk en heeft binnen Brabant een dito reputatie opgebouwd. Het is een uniek instrument dat zou moeten worden voortgezet.
- De belangrijkste mechanismen voor het hoge multiplier(multiplier)effect, zoals ook in de eerdere evaluaties vastgesteld, zijn:
 - o de relatief kleine financiële bijdrage is ingebed in inhoudelijke advisering, begeleiding en nazorg;
 - o de LIB-steun is een bevestiging van de kwaliteit en belofte van een idee en draagt daarmee bij aan de vastberadenheid van de aanvrager om er echt iets van te maken en aan de legitimatie van het idee naar de eigen directe partners voor betrokkenheid.
- De kern van de LIB-werkwijze is de afgelopen 15 jaar gelijk gebleven (continuïteit). Het inzetten op cumulatieve trajecten zoals nu al gebeurt is een goede zaak. LIB zelf is niet altijd even zichtbaar extern, maar dit is geen probleem, zolang ondernemers en andere initiatiefnemers LIB maar weten te vinden en dat lijkt het geval te zijn (zie ook genoemde [film](#)).

3. De ervaringen van LIB zijn waardevol voor de transitie van de landbouw

a. Visie van de evaluatoren over transitie en procesbepalende factoren

- Een transitie is een verandering in de 'vanzelfsprekende' regels en routines (ofwel regimes) die richting geven aan praktijken. In de gangbare landbouw zijn die gericht op productiviteitsbevordering.
- Voor een transitie naar een nieuw type landbouw zijn radicale innovaties nodig. Die moeten tijdelijk worden afgeschermd (in een 'niche') van de invloed van het regime om zo een aantal leerprocessen te ondergaan. Verder moeten ze worden geborgd in brede en diepe netwerken en worden verbonden met een krachtig, geloofwaardig en reëel, verhaal (een 'visie') over de transitie.
- Het succes van zulke transities is verder afhankelijk van de mate van uitholling van het bestaande regime (die haar houdbaarheidsdatum nadert). Dit mede onder invloed van externe ontwikkelingen, zoals crises en de veranderingen in het wereldhandelssysteem. Tegelijkertijd is het van belang structurele barrières (voor transitie) die voortvloeien uit het bestaande regime aan te pakken en weg te nemen.

Datum

16 december 2014

Documentnummer

GS: 3714569

PS: 3727826

b. De LIB-bijdrage hieraan

- In transitietermen houdt LIB zich bezig met nicheformatie via netwerkvorming en leerprocessen. Het gaat vooral om het opbouwen van technologische niches en uitbouw tot marktniches. LIB geeft aandacht aan zowel incrementele (kleine graduele) innovatie als radicale (ingrijpende) innovatie. Dat is een goede strategie. Maar wanneer meer expliciet wordt ingezet op transities valt het te overwegen om meer gericht op zoek te gaan naar radicale innovaties die het regime kunnen transformeren. Waar systemen hun houdbaarheidsdatum naderen kunnen niches een belangrijk rol vervullen. Niches moeten in positie gebracht worden om de gaten, c.q. lege plekken die ontstaan in het regime, te vullen (paraatheid).
- De aandacht die LIB besteedt aan de grotere maatschappelijke context en legitimatie van de landbouw is zinvol omdat zo bij het grotere publiek de noodzakelijke transitie van de landbouw op een speelse manier op de agenda wordt gezet.
- LIB houdt zich minder expliciet bezig met noodzakelijke structurele veranderingen in de omgeving en met visievorming. Recent is hierin verandering gekomen door de ontwikkeling van LIBPlus met de inzet van extra makel en schakel capaciteit om nieuwe verbindingen tussen sectoren en organisaties te leggen. Dit is belangrijk omdat zo de capaciteit ontstaat om te werken aan opschaling van niches door weerstanden op regime niveau weg te nemen en het bestaande regime te transformeren. LIB-Plus kan (daarvoor) de noodzakelijke rol gaan spelen van institutionele ondernemer (zie kernboodschap 4). De invulling van LIB-Plus behoeft echter nog wel verdere aanscherping.

4. De ervaringen en aanpak van LIB verdienen een nog bredere inzet voor de Brabantse Agrofood transitieopgave

- De evaluatoren adviseren om de ervaringen, netwerk, successen en werkwijze van LIB in de toekomst nog breder in te zetten in de Brabantse Agrofood transitieopgave. Het instellen van een LIB-plus medio 2014 was hiervoor een uitstekend idee.
- Werkzaamheden van LIB-Plus kunnen het best worden gericht op wegnemen van structurele barrières voor transities; alliantievorming; en selectieve opschalingstrajecten, inclusief visie-vorming (zie hoofdstuk 2 van het evaluatierapport over de transitie theorie). LIB-Plus zou ook in staat moeten zijn om spanningen die een transitie oproepen te managen. Het is daarom beter om LIB-Plus duidelijk gescheiden te houden van LIB (en een andere naam te geven).

Datum

16 december 2014

Documentnummer

GS: 3714569

PS: 3727826

- Essentieel voor goed functioneren van LIB-plus zijn politieke rugdekking en manoeuvreer-ruimte. LIB-Plus zou sterk geholpen kunnen zijn met:
 - o bestaande, in praktijk beproefde methoden voor monitoring van resultaten tegen de achtergrond van de transitiedynamiek (monitoren effect op transitieproces);
 - o verdere verwerving van professionele competenties, uitwisseling ervaring.
- Deze aanbevelingen spelen in op de drie inhoudelijke sporen van het UBA: het (met kennis) stimuleren van de gewenste ontwikkeling, het bevorderen van samenwerking, en het stellen van heldere kaders en regels. Verdere uitwerking ervan kan bijdragen aan verdieping van de aanpak voor de gewenste koersomslag ofwel transitie naar een zorgvuldige, duurzame en vraaggerichte landbouw.

Kader 1. Voorbeelden van LIB-projecten (zie ook annex in bijlage 1 en www.stuurgroeplib.net/projecten)

1. Ondersteuning van de Quinoa-keten is begonnen met een haalbaarheidsonderzoek in 2012 gevolgd door experimenten en demonstraties voor de teelt, verwerking, afzet en de oprichting van de Dutch Quinoa Group B.V. Quinoa als 'superfood' kent een toenemende belangstelling bij de consument met een goede prijs en een groot potentieel als nieuw en milieuvriendelijk gewas in Brabant. In 2015 uitbreiding naar 300 hectare met ca. 70 telers (50 hectare met ca. 10 telers in Brabant), met merkvorming en ontwikkeling 3 producten voor consument.

2. Verduurzaming teelt van kruiden op water door groot bedrijf in Etten Leur (de Kruidenaer) met daarbij de ontwikkeling van een nieuw afzetkanaal in samenwerking met een ontwikkelaar van een zogenaamde led-licht keukenkas voor de dagelijkse pluk van kruiden en groenten.

3. Marktontwikkeling biologische geitenzuivel in samenwerking met Ecoplaza, Bastiaansen en Oxvam Novib (derde wereld organisatie) in kader van hun actie 'geef een geit'. Deze strategische samenwerking heeft geleid tot een professionalisering met forse toename van de omzet, bekendheid van de actie, nieuwe markten en leveranciers. Vervolgacties zijn ingezet zonder steun.

Datum

16 december 2014

Documentnummer

GS: 3714569

PS: 3727826

Kader 2. Voorbeelden LIB-themabijeenkomsten (zie ook annex in bijlage 1 en www.stuurgroeplib.nl)

1. Ter gelegenheid van de officiële opening organiseerden 25 juni 2014 het Streekbelevings-centrum Gasthuishoeve (Sint Oedenrode) en de Stuurgroep-LIB samen het symposium 'Stad en Platteland verbonden door Voedsel en Beleving' met presentaties van onder meer: René Bastiaansen over de relatie boer - belangenorganisatie - overheid gedurende de laatste eeuw; van Emmylou Aben van Woningcorporatie Trudo over hun plannen voor een Food Hall in Eindhoven en van professor Diane Nijs van NHTV over de Belevingseconomie. Dit voor een publiek van 145 personen vanuit overheid, bedrijfsleven, onderwijs en andere organisaties.

2. Op 5 september 2012 bracht de Stuurgroep LIB een bezoek aan een aantal Europese innovatieprojecten in Vlaanderen. Dit met de focus op internationale samenwerking rond water, natuur en melkveehouderij. Vanuit enkele recent afgeronde succesvolle projecten is vooruit gekeken naar toekomstige samenwerking. Dit met een groep van 50 deelnemers (25 uit Nederland, 25 uit Vlaanderen) waaronder drie gedeputeerden van de provincies Noord - Brabant en Antwerpen, voorzitter en vice-voorzitter van ZLTO en Boerenbond, vertegenwoordigers van ministeries, waterschapsbestuurders, terreinbeheerders, natuurorganisaties, bedrijfsleven en kennisinstellingen.

Consequenties

1. *De evaluatie biedt nieuwe wetenschappelijke inzichten voor de Brabantse transitieopgave Agrofood.*

Met de LIB-evaluatie binnen de context van de Brabantse transitieopgave Agrofood, hebben de professoren J. Grin en J. Schot de inspanningen in praktijk voor veranderingen in de landbouw gecombineerd met wetenschappelijke inzichten over transitieprocessen. Dit heeft geleid tot inzichten die bijdragen aan de discussie en oordeelsvorming over de sturingsmogelijkheden voor de Brabantse transitieopgave Agrofood.

Europese en internationale zaken

LIB functioneert binnen de kaders van de EU-regelgeving, speelt in op internationale ontwikkelingen en EU-beleid door haar initiërende rol in internationale netwerkvorming en projecten waarbij de LIB-middelen deels worden gekoppeld aan de EU-programma's (zoals POP en Interreg) voor een groter multiplier-effect.

Datum

16 december 2014

Documentnummer

GS: 3714569

PS: 3727826

Communicatie

- Over de evaluatie is een [film](#) gemaakt van 16 minuten met de evaluatoren, project-deelnemers en andere betrokken. Deze link wordt via het netwerk van de provincie (portal Brabantse Agrofood), ZLTO, LIB, projectdeelnemers en evaluatoren verspreid.
- Op basis van de LIB-evaluatie is een wetenschappelijk artikel gepland.

Vervolg

PS heeft met deze mededeling de gelegenheid om de evaluatieaanbevelingen mee te nemen in een eventuele bespreking statenmededeling Voortgang Uitvoerings-agenda Brabantse Agrofood 2013 - 2014 (UBA) in Cie TSP van 16-01-2015.

Bijlagen

1. Evaluatierapport (prof J. Grin en J Schot).
2. [film](#) van de evaluatie (Xander Beks, Ernest van Hezik en Fons Karssemakers)

Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant,

de voorzitter

de secretaris

prof. dr. W.B.H.J. van de Donk

mw. ir. A.M. Burger

Auteur: P.L.A. van Enckevort, pvenckevort@brabant.nl, (073) 681 21 36
Cluster Ruimte/Afdeling Strategie, Beleid en Monitoring